

δυνάμεις καθορίζονται από τις παραγωγικές σχέσεις, με μια ακραία διατύπωση αποτελούν όψη των παραγωγικών σχέσεων. Άρα σήμερα η τεχνολογία δεν είναι κοινωνικά ουδέτερη, αλλά αντιστοιχεί στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.

Δηλαδή, οι σύγχρονες επιστημονικές εξελίξεις και τα τεχνολογικά επιτεύγματα που σηματοδοτούν τη σύνολη ανθρώπινη δράση και προτείνονται από την κυρίαρχη πολιτικοοικονομική εξουσία και ιδεολογία ως η λύση στα προβλήματα που αντιμετωπίζει το υπάρχον σύστημα σε παγκόσμια κλίμακα έχουν θεμελιωθεί και διαμορφωθεί ιστορικά από απόλυτα προσδιορισμένους ταξικά και γεωγραφικά τρόπο παραγωγής και κουλτούρα, άρα και με πολύ συγκεκριμένους φορείς. Οπότε και απόντος του γυναικείου πληθυσμού και άλλων κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, ή έστω με ελλιπή παρουσία του, τόσο σε επίπεδο επίσημων θεσμών όσο και σε εξωθεσμικό πλαίσιο. Αυτό σημαίνει ότι σε επίπεδο ακαδημαϊκών αναλύσεων πρέπει να εγκαταλειφθεί το θετικιστικό μοντέλο της προόδου και της ουδετερότητας της τεχνολογίας, που εκφράζεται ακόμη και σήμερα (Cardwell 2004).

Ας δούμε κατ' αρχήν την πτυχή της γυναικείας συμμετοχής. Η υποεκπροσώπηση του γυναικείου φύλου στο τεχνολογικό πεδίο σε επίπεδο εκπαίδευσης και έρευνας αλλά και επαγγελματικής αποκατάστασης φαίνεται ότι αποτελεί μια αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα που τη στηρίζουν τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά ερευνητικά δεδομένα. Σημειώνοντας βέβαια ότι από μόνα τους τα ποσοτικά ευρήματα δεν συνιστούν ερμηνεία και τέτοιου είδους ποσοτικές έρευνες που περιορίζονται συνήθως σε απλή καταγραφή απλώς αναδεικνύουν το πρόβλημα. Ωστόσο, παραδειγματικά, τη δεκαετία του '90 οι γυναίκες αντιπροσώπευαν μόνο το 11% του βρετανικού φοιτητικού δυναμικού στην κατεύθυνση της εφαρμοσμένης μηχανικής και της τεχνολογίας, ενώ παρόμοια ποσοστά καταγράφηκαν και στην περίπτωση των Ιταλίδων φοιτητριών στις αντίστοιχες κατευθύνσεις. Η απουσία των γυναικών από σπουδές τεχνολογικής κατεύθυνσης φαίνεται ότι αφορά την παγκόσμια κοινότητα, αφού μια ανάλυση της UNESCO το 1988 σε 24 μεγάλες χώρες και από τις 5 ηπείρους κατέδειξε ότι η υποεκπροσώπηση των γυναικών στους επιστημονικούς και τεχνολογικούς κλάδους είναι ουσιαστικά καθολική (Hodginson 2000). Έρευνα ανάμεσα στους σπουδαστές των τμημάτων τεχνολογικού προσανατολισμού (Kulatunga, Shaw & Nelson 1999) της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις ΗΠΑ αναφέρει ότι το ποσοστό των γυναικών είναι μικρότερο του 8%, ενώ πιο πρόσφατη έρευνα (Kasi & Dugger 2000) τοποθετεί αυτό το ποσοστό περίπου στο 10%. Για την Ελλάδα, τα



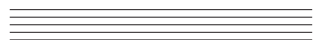
δεδομένα προφανώς δεν διαφοροποιούνται σε ακαδημαϊκό επίπεδο: το 2000 η συμμετοχή φοιτητριών σε τμήματα επιστημών μηχανικού έφτανε το 25% του φοιτητικού πληθυσμού, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στον τομέα των ανθρωπιστικών το 80% και η συμμετοχή των γυναικών καθηγητριών κυμαινόταν σε ένα ποσοστό περί το 5% (Βοσνιάδου 2004). Σε επίπεδο ερευνητικών θεσμών, το ποσοστό συμμετοχής ήταν 20% (Alipranti 2002).

Μια άλλη προσέγγιση, πέραν της καταγραφής της ποσοτικής συμμετοχής σε επίσημους θεσμούς (McCorduck & Ramsey 1996), στέκεται στο ότι οι περισσότερες σύγχρονες τεχνολογίες έχουν αναπτυχθεί από πολυεθνικές επιχειρήσεις και στρατιωτικούς οργανισμούς που στη συντριπτική τους πλειοψηφία διοικούνται από άνδρες.

Εκτός όμως από την απουσία των γυναικών σε επίπεδο πανεπιστημιακών τεχνολογικών σπουδών και κατ' επέκταση σε επίπεδο επαγγελματικής ανέλιξης σε τεχνολογικού ενδιαφέροντος θέσεις, φαίνεται ότι οι γυναίκες παρέμειναν και εκτός του πεδίου χρήσης των τεχνολογικών εφαρμογών κρατώντας στάσιμο ή χειροτερεύοντας, πολλές φορές, το βιοτικό τους επίπεδο. Π.χ. (McCorduck & Ramsey 1996), πολλές γυναίκες δεν έχουν αξιοποιήσει τις τεχνολογίες των Πληροφοριών και της Επικοινωνίας και ακόμα περισσότερες δεν έχουν ταξιδέψει πάνω από 30 χιλιόμετρα από τον τόπο γέννησής τους. Αξιοθαύμαστες, για την εποχή τους, τεχνολογίες αιχμής, όπως το πλυντήριο ρούχων και πιάτων, ο στεγνωτήρας, η σόμπα αερίου και η ηλεκτρική σκούπα, δεν μείωσαν τις ώρες απασχόλησης των γυναικών στις καθημερινές οικιακές τους ασχολίες, παρά μόνο τις θέσεις υπηρετικού προσωπικού, λειτουργώντας τελικά εις βάρος μιας συγκεκριμένης ταξικής προέλευσης ομάδας γυναικών.

Σε μια προσπάθεια αιτιολόγησης των διαπιστώσεων αυτών, εκφράζεται η άποψη (Nelson 2004) ότι αυτά συνέβησαν διότι α) οι γυναίκες στερήθηκαν, σε παγκόσμια κλίμακα, την πρόσβαση στην τεχνολογία, β) η τεχνολογία αλλοτρίωσε και εκμεταλλεύτηκε, σε πολλές περιπτώσεις, τις γυναίκες, και γ) οι αποφάσεις για τις τεχνολογικές εξελίξεις λαμβάνονταν χωρίς την ενεργό συμμετοχή των γυναικών στα τεχνολογικά κέντρα λήψης αποφάσεων.

Τούτων δοθέντων, εγείρονται ερωτήματα σχετικά με το γιατί οι γυναίκες, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, δεν συμμετέχουν στο τεχνολογικό γίγνεσθαι και τη διαμόρφωσή του. Είναι η τεχνολογία ουδέτερη και «αμερόληπτη» σε έμφυλες διαφοροποιήσεις; Αν ναι, τότε για την απουσία των γυναικών ευθύνονται βιολογικοί ή ψυχολογικοί παράγοντες ή τα κοινωνικά προσδιορι-



ζόμενα στερεότυπα των φύλων; Αν όχι, υπάρχουν εγγεγραμμένες στη γυναικεία φύση αξίες μη συμβατές με την τεχνολογική κουλτούρα ή οι τεχνολογικές δομές διαμορφώνονται μέσα από κοινωνικούς συσχετισμούς που πριμοδοτούν την ανδρική κυριαρχία στις τεχνολογικές αρένες; Και τελικά, αν η τεχνολογία έχει δημιουργηθεί στη βάση μιας ανδροκρατούμενης κουλτούρας, ποιες είναι οι αξίες αυτής της κουλτούρας και είναι δυνατόν να τροποποιηθούν προκειμένου να σχηματιστεί μια περισσότερο εξισωτική ως προς τα δυο φύλα τεχνολογία, αν θεωρήσουμε ότι αυτό θα δρούσε θετικά;

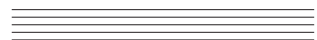
Η ΠΟΛΥΣΗΜΙΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ-ΦΥΛΟΥ

Η σχέση τεχνολογίας-φύλου αποτέλεσε κεντρικό θέμα προβληματισμού για το φεμινιστικό κίνημα από την εμφάνισή του σε Μ. Βρετανία και Αμερική στις αρχές της δεκαετίας του '70. Το ζήτημα τέθηκε εξαρχής ως προς τη θέση των γυναικών στη διαμόρφωση της επιστημονικής γνώσης αλλά οι μετέπειτα φεμινιστικές αναλύσεις συμπεριέλαβαν και το ζήτημα της τεχνολογίας, αφού ανέκαθεν η σχέση επιστήμης και τεχνολογίας είχε ασαφή έως απροσδιόριστα όρια. Η κοινή συνισταμένη όλων των αναλύσεων που διατυπώθηκαν στο πλαίσιο του φεμινιστικού κινήματος αναγνώριζε τη σύνδεση τεχνολογίας και φύλου από την οπτική της ανδρικής χειραγώγησης της τεχνολογίας αλλά τα επιμέρους επιχειρήματα αυτών των αναλύσεων, και κατ' επέκταση των «σχολών» που τις διατύπωσαν, ερμήνευαν με διαφορετικό τρόπο τη φύση και τις καταβολές αυτής της σχέσης και συνεπώς διαφοροποιούνταν στο αν και πώς θα μπορούσε η εν λόγω η σχέση να αλλάξει.

Έτσι, το μοντέλο της ανδρικής κυριαρχίας στο πεδίο της τεχνολογίας αντιμετωπίστηκε υπό το πρίσμα δύο, κυρίως, θεωρήσεων. Από τη μια η φιλελεύθερη φεμινιστική παράδοση (liberal feminist tradition) προσέδωσε στην τεχνολογία το χαρακτηριστικό της ουδετερότητας, αντιλαμβανόμενη το κυρίαρχο ανδρικό μοντέλο ως μια στρεβλή εικόνα της τεχνολογίας, που, ως τέτοια, μπορεί, προφανώς, να διορθωθεί μέσω φιλελεύθερων πολιτικών με κεντρικό άξονα την παροχή ίσων ευκαιριών σε επίπεδο πολιτικού σχεδιασμού. Οι φιλελεύθεροι/ες φεμινιστές/ριες απέδωσαν την ανδρική εικόνα της τεχνολογίας στο γεγονός ότι οι άνδρες είναι κυρίως αυτοί που σπουδάζουν και ασχολούνται επαγγελματικά με την τεχνολογία και ισχυρίστηκαν ότι οι συγκε-

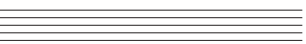
κριμένες επιλογές ενισχύονται από την εκπαίδευση μέσω των αναλυτικών προγραμμάτων, η δομή των οποίων δεν λαμβάνει υπόψη τις εμπειρίες και το κοσμοείδωλο των γυναικών (Kelly 1987). Μερικοί από αυτούς, για να αιτιολογήσουν τη προβληματική σχέση των γυναικών με την τεχνολογία, επικαλέστηκαν τα πορίσματα της βιολογίας σχετικά με ορμονικά δεδομένα ή την κατασκευή του εγκεφάλου (Schiebinger 1987), της ατομικής ψυχολογίας περί γυναικείας προσωπικότητας, ικανοτήτων ή/και επιλογών, ενώ μεταγενέστεροι μελετητές υποστήριξαν τις αναλύσεις τους στη βάση της θεωρίας του «κοινωνικού αποκλεισμού», θεωρώντας ότι η κοινωνία μέσω θεσμών ή ιδεολογικών μηχανισμών αποκλείει ή έστω αποθαρρύνει τον γυναικείο πληθυσμό από την εμπλοκή του σε θέματα τεχνολογίας (Breakwell 1986). Γι' αυτούς η ελλιπής γυναικεία παρουσία στον τεχνολογικό στίβο οφείλεται στην έλλειψη δομών πρόσβασης στην τεχνολογία, προκρίνοντας ως λύση τη αλλαγή των διαδικασιών κοινωνικοποίησης μέσω της χάραξης εκπαιδευτικών πολιτικών για τη δημιουργία ίσων ευκαιριών στα θέματα τεχνολογίας (Wajcman 1991).

Από την άλλη, απορρίφθηκε η «ουδετερότητα» της τεχνολογίας με το σκεπτικό ότι δεν είναι η τεχνολογία αυτή που διαμορφώνει τις έμφυλες σχέσεις αλλά κυρίως διαμορφώνεται από κοινωνικές συνιστώσες, ανάμεσα στις οποίες και το φύλο. Οι θεωρητικοί αυτής της οπτικής ισχυρίστηκαν ότι αφού οι γυναίκες παραδοσιακά απέχουν από τα τεχνολογικά δρώμενα, η γνώση της τεχνολογίας, οι πρακτικές και οι τεχνολογικές εφαρμογές φαίνεται ότι εμπεριέχουν αξίες του αντίθετου φύλου (Hodgkinson 2000). Αναφερόμενος σε αυτές τις αξίες του ανδροκρατούμενου τεχνολογικού συστήματος, ο M. Cooley, θεωρητικός του σχεδιασμού σύγχρονων τεχνολογικών συστημάτων, στο βιβλίο του *The Architect of Bee* (1980) κάνει λόγο για «τις αξίες του Λευκού Άντρα Πολεμιστή, αντικειμένου θαυμασμού για τη δύναμη και την ταχύτητά του στο να εξολοθρεύει τους αδύναμους, κατακτηθέντες αντιπάλους και στο να διοικεί πολυάριθμους στρατούς αντρών που υπακούουν οποιαδήποτε υπόδειξή του...». Αλλά και ο A. Racey, στο βιβλίο του *The Culture of Technology* (1983), συμπεριλαμβάνει το κεφάλαιο "Women and Wider Values", στο οποίο κάνει λόγο για εκείνες τις αξίες που ωθούν τις γυναίκες να δουλεύουν με τη φύση σε αντίθεση με το αντρικό ενδιαφέρον που προσανατολίζεται στην κατασκευή και την κατάκτηση της φύσης. Αυτή η σύζευξη οικολογίας και φεμινισμού που στηρίζεται σε μια αντίληψη κυρίαρχης γυναικείας αξίας, ότι δηλαδή οι γυναίκες βρίσκονται πλησιέστερα απ' ό,τι οι άντρες στη φύση, την οποία και προσπαθούν να σώσουν από την



οικολογική καταστροφή (Cox 1992) και ότι οι τεχνολογίες που οι άντρες δημιούργησαν βασίζονται στην κυριαρχία επί της φύσης κατ' αναλογία με τον τρόπο που προσπαθούν να υποσκελίσουν τις γυναίκες, αποτέλεσε και το κεντρικό σημείο ανάλυσης του κινήματος του οικολογικού φεμινισμού. Οι υπέρμαχοι αυτής της θεωρητικής κατεύθυνσης επικέντρωσαν τις αναλύσεις τους στη στρατιωτική τεχνολογία και τις επιπτώσεις άλλων σύγχρονων τεχνολογιών, τις οποίες και χαρακτήρισαν προϊόντα μιας πατριαρχικής κουλτούρας που εκφράζει τη βία σε κάθε επίπεδο (Wajcman 1991, Gill & Grint 1995).

Η ουδετερότητα της τεχνολογίας απορρίφθηκε και από τη φεμινιστική σκοπιά (feminist standpoint theory), που αναλύει την ταύτιση τεχνολογίας και ανδρισμού μέσα από τη μελέτη της ιστορικής και πολιτισμικής δόμησης των σχέσεων των δυο φύλων. Η άποψη αυτή, που είναι γνωστή ως «σοσιαλιστικός φεμινισμός» ή «φεμινιστικός εποικοδομισμός» ή «τεχνολογία ως ανδρική κουλτούρα», βασίζεται σε ιστορικά δεδομένα και στο διαμεσολαβητικό ρόλο της πατριαρχίας και του καπιταλισμού για να εξηγήσει την ηγεμονία των ανδρών και κατά συνέπεια τον αποκλεισμό των γυναικών από την τεχνολογική γνώση και τις αντίστοιχες δεξιότητες κατά της διάρκειας της περιόδου της εκβιομηχάνισης. Οι φεμινίστριες/ές της συγκεκριμένης σχολής αντιμετώπισαν την τεχνολογία, όπως και την επιστήμη, ως το αποτέλεσμα καπιταλιστικών κοινωνικών συσχετισμών, τους οποίους και ερμήνευσαν συνυπολογίζοντας, εκτός από την ταξική, και την έμφυλη διαφοροποίηση. Με την ιστορική προσέγγιση που ακολούθησαν, όχι μόνο επανατεκμηρίωσαν τη συνεισφορά των γυναικών στην τεχνολογική πρόοδο, που, όπως ισχυρίζονται, είχε ιστορικά αποκρυφθεί, αλλά επιπλέον επιχειρηματολόγησαν για τον αποκλεισμό των γυναικών από την τεχνολογία ως το αποτέλεσμα του διαχωρισμού των φύλων στο εργασιακό περιβάλλον και της αντρικής κυριαρχίας σε εξειδικευμένες εργασίες που ακολούθησε τον εκμηχανισμό του καπιταλιστικού παραγωγικού συστήματος (Wajcman 1991, Hodgkinson 2000). Υπό το πρίσμα αυτό, η τεχνολογία γίνεται αντιληπτή ως μια κουλτούρα που συγκροτείται γνωστικά και αξιακά μέσα από συγκεκριμένες πεποιθήσεις, πρακτικές, αλληλεπιδράσεις και κώδικες επικοινωνίας. Αυτή ακριβώς η κουλτούρα παγιώνει τις σχέσεις μεταξύ των ανδρών σε τέτοιο βαθμό που οι τεχνολογικές δεξιότητες να θεωρούνται αναπόσπαστο τμήμα της ταυτότητας του ανδρικού φύλου _και ως τέτοιες οι γυναίκες να μην τις επιδιώκουν_ αναπαράγοντας κατ' αυτό τον τρόπο το στερεότυπο που θέλει το γυναικείο φύλο ανίκανο ως προς τις τεχνολογικές δεξιότητες (Wajcman 1991).

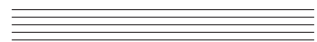


Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί και η θεώρηση της D. Haraway για τον απελευθερωτικό ρόλο της τεχνολογίας όσον αφορά το γυναικείο φύλο, μέσω των cyborgs (Haraway 2002). Δεν θα επεκταθούμε σε αυτή την άποψη, γιατί συνιστά ένα σύνολο θέμα με τις δικές του ορίζουσες, απλώς αναφέρεται εδώ, με προοπτική μια ειδικότερη ανάλυση.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΦΥΛΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Οι προαναφερθείσες αναλύσεις αποτυπώνουν εν πολλοίς τις θεωρήσεις του φεμινιστικού κινήματος για τη σχέση τεχνολογίας και φύλου τις τελευταίες δεκαετίες. Αρχικά η ουδέτερη αντιμετώπιση της τεχνολογίας που προέκρινε ο φιλελεύθερος φεμινισμός μπορεί να επηρέασε σε σημαντικό, ομολογουμένως, βαθμό τις αρχές χάραξης κοινωνικά ευαισθητοποιημένων πολιτικών που στόχο είχαν την άμβλυνση των έμφυλων αντιθέσεων διακηρύσσοντας την ισότητα των δύο φύλων στην πρόσβαση στο επιστημονικό και τεχνολογικό γίγνεσθαι, αλλά η προσέγγιση αυτή επικρίθηκε ιδιαίτερα για την τάση της να θεωρεί ότι, εκτός των επίσημων πολιτικών επιλογών, ευθύνεται και η οικογένεια αλλά και τα ίδια τα υποκείμενα για τον εσφαλμένο τους χειρισμό στα θέματα κοινωνικοποίησης και κατ' επέκταση στη διατήρηση των στερεότυπων που είχαν ως συνέπεια την τεχνολογική περιθωριοποίηση των γυναικών. Επιπλέον, φεμινιστές/ριες από άλλες θεωρητικές παραδόσεις κατηγορήσαν την εν λόγω προσέγγιση για συντηρητισμό, δεδομένου ότι απαιτούσε μόνο από τις γυναίκες να προσαρμοστούν στις υπάρχουσες τεχνολογικές δομές χωρίς να προτείνει αλλαγές που να αφορούν είτε τους άνδρες είτε τα τεχνολογικά προϊόντα, υποστηρίζοντας ότι αυτό που πρέπει να αλλάξει δεν είναι η εικόνα της τεχνολογίας, αλλά η ίδια η τεχνολογία *per se*.

Αλλά και η οικοφεμινιστική προσέγγιση, αν και απέρριψε την ουδετερότητα της τεχνολογίας θεωρώντας εγγενή τη σχέση της με το ανδρικό φύλο, δέχτηκε σκληρή κριτική, κυρίως από ανθρωπολόγους φεμινίστριες, αφ' ενός για την πίστη της στις γυναικείες αξίες, οι οποίες θεωρήθηκαν αντιλήψεις που έχουν τις ρίζες τους στην ιστορική υποτέλεια της γυναίκας, αφ' ετέρου για την αποδοχή της ύπαρξης δίπολων (Webster 1996) του τύπου λόγος-συναίσθημα, πολιτισμός-φύση, δημόσιο-ιδιωτικό και της σύνδεσης του πρώτου σκέλους αυτών



των δίπολων με την επιστημονική σκέψη και την αρρενωπότητα και του δεύτερου με τον ανορθολογισμό και τη θηλυκότητα (Κατσιαμπούρα 2008). Επιπλέον, ο οικοφεμινισμός κατηγορήθηκε ότι συγχέοντας τη χρήση των όρων τεχνολογία και πατριαρχία ουσιαστικά ταύτισε τις δυο έννοιες και ότι η μόνη στρατηγική που προέκριναν οι υποστηρικτές του ήταν η απόρριψη της τεχνολογίας στο σύνολό της (Gill & Grint 1995, Stabile 1997, Hodgkinson 2000).

Για σύγχυση επίσης των εννοιών πατριαρχία, ιδεολογία και ανδρισμός επικρίθηκε και η φεμινιστική σκοπιά που θεωρούσε την τεχνολογία ανδρική κουλτούρα. Αναφέρεται π.χ. (Hodgkinson 2000) πως αν και οι συγκεκριμένες αναλύσεις έδιναν τη δυνατότητα για αλλαγές στο τεχνολογικό τοπίο μέσω πολιτικών παρεμβάσεων και αντέκρουαν, με τη θεώρηση της κοινωνικής συγκρότησης της τεχνολογίας, τη φιλελεύθερη φεμινιστική προσέγγιση που αντιμετώπιζε τον γυναικείο αποκλεισμό από την τεχνολογία εξαιτίας απλώς της έλλειψης πρόσβασης των γυναικών σε αυτήν, η κατά το δοκούν χρήση αυτών των εννοιών δημιούργησε παρανοήσεις, αφού κάποιοι θεωρητικοί αυτής της κατεύθυνσης από τη μια αποκήρυσσαν ρητά την ουσιοκρατία του οικοφεμινισμού αλλά από την άλλη δεν ήταν λίγες οι φορές που στήριζαν τις προκείμενές τους στα ουσιοκρατικά πορίσματα για τη σχέση φύλου-τεχνολογίας.

ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ: ΥΠΑΡΧΕΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΡΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ;

Οι εναλλακτικές προτάσεις για την απαλλαγή της επιστήμης και της τεχνολογίας από τις έμφυλες διακρίσεις που έχουν κατά καιρούς κατατεθεί έχουν θεμελιωθεί ανάλογα με το πώς όριζαν και αξιολογούσαν το πρόβλημα της απουσίας των γυναικών από την τεχνολογία οι διάφοροι εκφραστές τους. Έτσι, όσοι/ες επιχειρηματολογούν για την ουδετερότητα της τεχνολογίας έχουν την πεποίθηση ότι το πρόβλημα είναι ποσοτικό, διαμηνύοντας ότι όσο ο αριθμός των γυναικών που εμπλέκονται στις τεχνολογικές διεργασίες αυξάνεται τόσο οι έμφυλες διαφορές θα μειώνονται. Μάλιστα μερικοί από τους εκφραστές αυτής της άποψης επιχειρηματολογούν περαιτέρω, διατυπώνοντας την άποψη ότι η μεγαλύτερη παρουσία των γυναικών στον ακαδημαϊκό χώρο σε επίπεδο τεχνολογικών σπουδών θα αποτελέσει αφορμή για ποιοτικές αλλαγές στην κουλτούρα, το περιεχό-



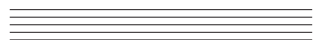
μενο και τις μεθόδους αυτών των σπουδών, αφού θα διαμορφώσει τις προϋποθέσεις για τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων μεταξύ των δυο φύλων.

Εάν, όμως, τα κοινωνικά ενδιαφέροντα και οι αξίες, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων του φύλου, αναπόφευκτα μορφοποιούν την τεχνολογία, τότε η αντιμετώπιση της τεχνολογίας ως ουδέτερης οντότητας δεν είναι δυνατή. Στην περίπτωση αυτή οι υπέρμαχοι της θεωρίας της εγγενούς (intrinsic) ανδροκρατούμενης τεχνολογίας θεωρούν ότι η αντιμετώπιση της γυναικείας παρουσίας με καθαρά ποσοτικά κριτήρια δεν ωφελεί σε τίποτα, αφού (Glover 2000) είναι λανθασμένο το συμπέρασμα ότι όλες οι γυναίκες που εμπλέκονται στην επιστήμη ή την τεχνολογία διαπνέονται και από φεμινιστικές αντιλήψεις και προσβλέπουν στην επαναδόμηση επιστήμης και τεχνολογίας σύμφωνα με τις θεμελιώδεις φεμινιστικές παραδοχές.

Με την άποψη αυτή συντάσσεται και το ρεύμα που καταγράφεται ως φεμινιστική επιστημολογική σκοπιά, η οποία θέτει το ζήτημα της επιστήμης στο φεμινισμό, δηλαδή κατά πόσο μπορεί κανείς να αποδέχεται και να χρησιμοποιεί τις επιστήμες νομιμοποιώντας τις, όταν αυτές ευθυγραμμίζονται απολύτως με ανδροκεντρικά και αστικά πρότυπα (Harding 1986). Οι απόψεις αυτές, που θεωρούμε ότι μπορούν να επεκταθούν, εκτός του επιστημονικού, και στο τεχνολογικό πεδίο, κάνουν λόγο για μια συνολική επαναθεώρηση των επιστημών με βάση τις κοινωνικές εμπειρίες των γυναικών, κι όχι του ενικού υποκειμένου γυναίκα, καθώς αυτό διαμορφώνεται μέσα από μια σειρά κοινωνικών και ιστορικών συνθηκών και επικαθορισμών (τάξη, φυλή, εποχή). Η αναθεώρηση αυτή είναι απαραίτητη για τη συγκρότηση μιας επιστημονικής γνώσης συνολικότερης, σε αντίθεση με τη μέχρι τώρα μερική, ανδροκεντρική και διαστρεβλωμένη. Κάτι που θα οδηγήσει σε έναν νέο τρόπο προσέγγισης της φύσης και της κοινωνίας, πληρέστερο από τον υπάρχοντα, επανακαθορίζοντας την αντικειμενικότητα και ό,τι θεωρείται ορθολογικό με τα έως τώρα συγκεκριμένα ανδροκεντρικά αλλά και ταξικά, άρα καπιταλιστικά, κριτήρια (Κατσιαμπούρα 2008).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Alipranti, L. et. al. (2002), "Greek National Report for Helsinki Group on Women and Science", http://ec.europa.eu/research/science-society/pdf/women_national_report_greece_en.pdf



- Breakwell, G. (1986), "Young Women on Science and the New Technologies", Harding, S. (ed.), *Perspectives on Gender and Science*, Falmer Press, Lewes.
- Cardwell, D. (2004), *Ιστορία της τεχνολογίας*, Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Cox, C. (1992), "Eco-feminism", Kirkup, G., Keller, L.S. (eds), *Inventing Women: science, technology and gender*, Polity Press, Cambridge.
- Gill, R., Grint, K. (1995) (eds), *The Gender-Technology Relation*, Taylor & Francis, London.
- Glover, J. (2000), *Women and Scientific Employment*, Macmillan, Basingstoke.
- Haraway, D. (2002), "A Cyborg manifesto", <http://www.stanford.edu/dept/HPS/Haraway/CyborgManifesto.html>
- Harding, S. (1986), *The Science Question in Feminism*, Cornell University Press, Ithaca and London.
- Hodgkinson, L. (2000), "Is Technology Masculine? Theorising the absence of women", *Proceedings of the IEEE International Symposium on Technology and Society*, Rome, September.
- Kasi, B., Dugger, J.C. (2000), "Gender equity in Industrial Technology: The challenge and recommendations", *Journal of Industrial Technology*, 16 (4) , σ. 1-9.
- Kelly, A. (1987) (ed.), *Science for Girls?*, Open University Press, Milton Keynes.
- Kulatunga, A., Shaw, R., Nelson, M. (1999), "NAIT demographics study: 1997", *Journal of Industrial Technology*, 15(2), σ. 1-7.
- McCorduck, P., Ramsey, N. (1996), *The Futures of Women: Scenarios for the 21st Century*, Addison-Wesley, Reading, MA.
- Nelson, S. (2004), "Women's Voices are Missing from Technology", *Journal of Industrial Technology*, 20(2), σ. 1-8.
- Schiebinger, L. (1987), "The History and Philosophy of Women in Science: A Review Essay", *Sings*, 12(2), σ. 305-332.
- Stabile, C. (1997), "Feminism and the Technological Fix", Kemp, S., Squires, J. (eds), *Feminisms*, Oxford University Press, Oxford.
- Wajcman, J. (1991), *Feminism Confronts Technology*, Polity Press, Cambridge.
- Webster, J. (1996), *Shaping Women's Work: gender, employment and information technology*, Longman, London.
- Βοσνιάδου, Σ. (2004), «Η Θέση των Γυναικών στα Ελληνικά Πανεπιστήμια», ανακοίνωση στο συνέδριο *Η θέση των γυναικών στην ακαδημαϊκή κοινότητα και οι πολιτικές φύλου στα πανεπιστήμια*, ΠΠΣ ΘΕΦΥΛΙΣ ΕΚΠΑ, <http://www.isotita.uoa.gr/symposio.pdf>
- Κατσιαμπούρα, Γ. (2008), «Το Φύλο στην Ιστορία των Επιστημών», Σκορδούλης Κ. (επιμ.), *Ζητήματα θεωρίας των Επιστημών της Φύσης*, Τόπος, Αθήνα.